

כלים יישומיים לשיח מיטבי על התפתחות גופנית ומינית

הרב ראובן עוז, הרב אוריאל פיישר

אוכלוסיית היעד: מחנכי כיתות ז'–ט' | מספר המשתתפים המומלץ: 25–30 | זמן: שני שיעורים
ציוד נדרש: לוח, מחשב, מקרן, מסך ורמקולים.

רציונל

בציבור הדתי מתקיים כיום שיח בנושא מיניות בריאה, והעיסוק בו הולך וגובר. יש הסבורים ששיחות עם גורמי חוץ היא הדרך הטובה לעסוק בנושא. בשיחות אלו אפשר לראות צעד בבחינת "אֶת פֶּתַח לוֹ", אבל את העבודה העיקרית עם התלמידים נכון לעשות במהלך השנה בהנחיית הצוות החינוכי הקבוע בבית הספר. התלמידים סקרנים ומבקשים שיח אמיתי ופתוח. התבררותם הגופנית והמינית מעסיקה אותם ביום-יום, וכאן אנחנו, ההורים ואנשי החינוך, נכנסים לתמונה. בסדנה נדבר על חשיבות העיסוק בנושא ועל הסרת התנגדויות ומחסומים מצידנו, ניתן כלים ביד המורים ונחשוף חומרי למידה שיסייעו להם לקיים שיח מיטבי בשיעורים בכיתות ובשיחות אישיות.

מטרות

1. הבהרת הצורך והחשיבות שבדיבור עם התלמידים בנושא;
2. מתן כלים לשיח מיטבי עם התלמידים;
3. הקניית היכולת לראות את נפלאות הבריאה – איך ולשם מה עוברים עלינו התהליכים הגופניים והנפשיים בגיל ההתבגרות על פי השקפת התורה.

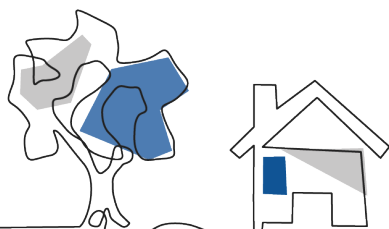
מהלך ההפעלה

שלב ראשון

קצת היסטוריה – שאלות פתיחה

- * האם כשהייתם בתחילת גיל ההתבגרות, מישהו שוחח איתכם והסביר לכם על מהותו של הגיל ועל ההתפתחות הגופנית המתרחשת בו?
- * האם מידע מסודר על ההתפתחות הגופנית והקשריה היה מועיל לכם או שמא מפריע? במה?
- * האם לדעתכם העולם שבו גדלתם, על פיתוייו, דומה לעולם שבו גדלים ומתמודדים ילדיכם ותלמידיכם? במה הוא דומה לו? במה הוא שונה ממנו?

עלינו להכיר שבמציאות, בניגוד לרצוננו, התלמידים שלנו חשופים כבר מגיל צעיר לתכנים מיניים. מחקרים מלמדים שחלק מתלמידינו נחשפים לפורנוגרפיה כבר בסביבות כיתה ד', מקצתם בטעות ומקצתם בכוונה מתוך סקרנות. על ההורים והמורים הבטוחים שילדיהם/תלמידיהם עדיין לא נחשפו לתכנים כאלה לתת את הדעת לכמה נקודות חשובות:

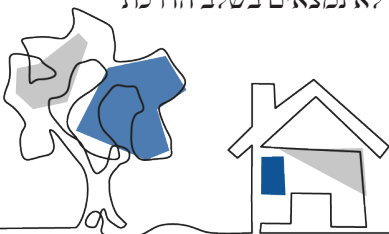

1. היום (עדיין) לא חשופים – ומה יהיה מחר? אין לנו אפשרות לדעת מתי זה יקרה.
2. "אוזניים לכותל" – תלמידים אחרים מדברים, והתלמידים שלנו שומעים, וחשוב לתווך להם את מה שהם שומעים.
3. "להקדים רפואה למכה" – אין צורך להמתין שתלמידנו וילדינו ייחשפו לתכנים הללו ורק אז להתחיל לדבר איתם, כאשר כבר קצת מאוחר מדי. בידינו לנסות למנוע, אפילו באופן חלקי (גם זה חשוב מאוד), נפילות שונות, לפני שיתפתחו לכלל הסקת מסקנות שגויות ותפיסות מעוותות שונות ומשונות.
4. "דאגה בלב איש ישיחנה" – תלמידים רבים חווים תסכול נוכח היחשפותם לתכנים מיניים ותחושת בושה שלא עמדו בפיתוי. תחושות אלו פוגעות בדימוי העצמי שלהם. שיח נכון בנושאי גיל ההתבגרות אמור ליצור אצלם הבנה שהתמודדויות אלו מאפיינות את בני גילם. השיעורים יכולים לתת להם כיוון, כלים וכוחות להתמודד, ויזמינו אותם גם להגיע לשיחה אישית, בבחינת "דאגה בלב איש ישיחנה". כאן המקום לציין שאם תלמיד משתף את חבריו בכיתה בדברים אישיים מדי, עלינו לעצור אותו מלספר כדי להגן עליו. רצוי לבקש ממנו להגיע אלינו אחרי השיעור.

שלב שני

מתן כלים לשיח מיטבי וסדנאי עם התלמידים:

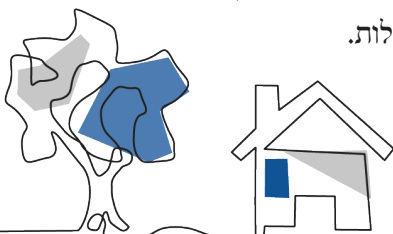
1. הכשירו את עצמכם... – אין די בסדנה חד-פעמית. עלינו להכשיר עצמנו ברצינות. הקפידו להשתלם, הזמינו לבית הספר גורם מקצועי והרחיבו את הידע והמיומנויות שלכם.
2. אין חכם כבעל הניסיון וגדול כוחו של הרגל – מומלץ להתאמן לפני השיעור ולומר את הדברים בסביבה בטוחה, כגון שיחה עם עמיתים, ישיבת צוות, מפגש הדרכה, שיחה בבית עם האישה/הבעל וכדומה. במשך הזמן נצבור ניסיון ונרגיש יותר ויותר בטוחים בעצמנו, נוכל לדבר בנחת וברוגע, לדון בפרטים ולדבר על נושאים נוספים שלא דיברנו עליהם בעבר.
3. "איש את רעהו יעזרו" – כדאי להקדיש חלק מזמנה של ישיבת הצוות לדיון משותף בנושאים אלו. מטרת הדיון כפולה: (א) להתרגל לשוחח על הנושאים (ראו לעיל סעיף 2); (ב) לקבל רעיונות מעמיתנו וללמוד מהם איך הם מלמדים את הנושא ומשוחחים עליו. אפשר לשתף בחומרי למידה, לדייק ולחדד את המסרים וגם לעודד זה את זה לקיים בכיתה שיעורים בנושא. מומלץ להזמין לישיבות את המדריכים המחוזיים של היחידה ולהסתייע בהם ברעיונות, בכלים ובחומרי למידה חדשים.
4. "מה רבו מעשיך ה'" – בעידן שבו המידע נגיש וזמין, עלינו להציע מידע כללי חיובי, בריא ומסודר לפני שאנו מזהירים ומגבילים. אם התלמידים יקבלו מידע מהימן ותשובות מוסמכות לשאלות המטרידות אותם, הצורך בחיפוש מידע במקורות מפוקפקים יפחת באופן טבעי. נלמד על ההתפתחות הגופנית של המתבגר, על מערכת הרבייה ומערכת העצבים. למשל, כדי שהתלמידים יבינו את החשיבות שבשמירת הבריית ושמירת נגיעה, עלינו להסביר איך כל מערכת הרבייה הנפלאה שלנו עובדת ולשוחח על פרוין והיריון, טהרה, טוהר המחשבה, שמירת העיניים וכדומה. הכול מתוך קדושה והתבוננות בנפלאות הבריאה: "מה רבו מעשיך ה'".
5. עיבוד רגשי וחברתי – חשוב לעסוק בהיבטים הרגשיים והחברתיים של השינויים הגופניים.
6. אפשר לדבר על הכול – חשוב לשים לב לשפה שבה נשתמש ולדרך שבה נציג את הדברים כדי להימנע מיצירת אווירה מינית ומעוררת. למשל, בשיעור "מה רבו מעשיך ה'", שבו נעסוק בכל נושא המחזור החודשי – הביוץ, הווסת וההפריה וכו' – רצוי לתאר את התהליך בצורה פשוטה ומובנת ולהסביר את הבסיס. לפעמים התלמידים מבקשים לדעת עוד, ואז אפשר לספק את סקרנותם. בכל מקרה אין צורך להרבות בפירוט מדוקדק מדי; אנחנו לא נמצאים בשלב הדרכת חתנים ערב החופה.

7. **שיח ודין כיתתי** – לשיח הכיתתי בנושא יש חשיבות גדולה. השיח צריך לעסוק בתכלית מערכת הרבייה בהקשר המקודש של רצון הבורא בפרייה ורבייה וחיוק הקשר הזוגי בין איש לאשתו. התלמידים נבדלים זה מזה באופן ההקשבה והתגובה, וחשוב לתת למגוון סגנונות הקשבה ותגובה לבוא לידי ביטוי בכיתה. יש לשמור על גבולות אך לא "לכבות" את הסקרנות או את הרצון לשאול. חשוב להסביר את כללי השיח הכיתתי כבר בתחילת השנה ולהזכירם עד שיוטמעו.
8. **תלמידים שאינם מעוניינים להשתתף בשיעור** – יש לקיים עימם שיחה אישית ולנסות להבין את הסיבה לרצונם להימנע מן השיעורים האלה; לברר מה היה להם קשה, לתת הסבר קצר על מה מדברים ולהראות להם את חשיבות הנושאים. אם עדיין אינם מעוניינים להשתתף בשיעורים, אין הכוונה שלא ייכנסו לשיעורים כולם. מדובר בנושא אחד – ההתפתחות המינית. חשוב לדעת שאנחנו עוסקים בנושאים רבים נוספים.
9. **"שאלה טובה"** – התלמיד שאל שאלה, ואתה, המורה, אינך יודע את התשובה. זה בסדר גמור. צריך לומר בפשטות שהשאלה טובה ובעזרת ה' תזכה להתייחסות בשיעור הבא. תגובה כזאת מתאימה גם לשאלה שהמורה עדיין לא גיבש לעצמו את סגנון התשובה שיישיב עליה. עדיף לענות תשובה טובה יותר לאחר בדיקה וחשיבה, בשיעור הבא, מלענות תשובה מיידית רק מתוך לחץ.
10. **"סטינג"** – התנאים הטכניים לקיום השיעורים חשובים מאוד. יש חשיבות לסביבה נוחה ומוגנת וגם לקביעות של הרכב הקבוצה (להימנע ככל האפשר מתחלופה). הקפדה על התנאים חשובה ליצירת תחושת שייכות ובניית אמון. יתרון גדול לשיבה במעגל, כשכולם רואים את כולם. חשוב לדאוג שבין התלמידים יתפתחו היכרות ופתיחות ותחושת שייכות בשלב הלימוד הכללי ולפני המעבר לעיסוק בנושאים האישיים יותר.
11. **למידה תהליכית** – מומלץ שלא להתחיל בנושא המיניות מייד בתחילת השנה. בשלב הראשון של לימוד נושא ההתבגרות נעסוק בהיבטים כגון התפתחות קוגניטיבית, רגשית וחברתית, ורק לאחר מכן נעבור לעסוק בהתפתחות הגופנית והמינית.
12. **למידה מגוונת** – מומלץ מאוד להשתמש בכל כלי עזר שיכול לשמש גורם פותח וחוויתי, כגון סרטונים, מצגות, סיפורים, שירים, קטעים מוכרים מהתנ"ך, קטעים מספרות חז"ל וכדומה, ולא ללמד רק ב"שיטת מע"מ" – מורה עומד מדבר. לפעמים נעסוק בעיקר בהקניית ידע, ולפעמים נתמקד במטרה אחרת – לאפשר לתלמידים לדבר ולספר. הערה בעניין השימוש בסרטונים: ראשית, יש לדון אם נכון וראוי להשתמש בסרטים ובסרטונים בכיתה. אם נחליט שהתשובה חיובית – יש לבחון באילו מהם נעשה שימוש.

שאלות לדיון

- ← האם לדעתך ולתחושתך תלמידיך ירגישו בנוח לשוחח עם מבוגר ולשתף בחוויות שלהם הקשורות לשינויים המתרחשים בגופם? (מדוע?)
- האם לדעתך נכון לשוחח עם תלמידיך על ההתפתחות הגופנית? אם כן – כיצד נכון לעשות זאת? מי צריך לעשות זאת?
- אם ענית כי ראוי לדון בנושא בבית הספר, על מי בבית הספר מוטל לעשות זאת? מה דרוש להנחיה מיטבית?
13. **הורים** – מומלץ מאוד לעדכן את ההורים לפני שמתחילים לעסוק בנושאי ההתפתחות הגופנית והמינית. תלמידים רבים מגיעים הביתה ושואלים את ההורים שאלות, וכדאי להכין את ההורים בעוד מועד.
14. **ימי שיא והרצאות חוץ** – ימי שיא עשויים לשמש פתיח מצוין ללימוד או לחתימתו. את עיקר השיח ביום יום אמורים לעשות המחנכים, בשיעורים בכיתות ובשיחות אישיות. כשהמחנך מדבר על נושאי גיל ההתבגרות בכיתה, התלמידים לומדים לראות בו כתובת, והם יתרגלו לפנות אליו כשירגישו צורך להיוועץ או לשאול שאלות.

15. "וזהו רק ההתחלה..." – "אתָּ פֶתַח לוֹ". ברגע שהתלמידים יחושו ש"יש להם כתובת" עלינו להיות ערוכים ומוכנים לשאלות ולפניות במגוון נושאים המטרידים אותם, כולל נושאים המעוררים בהם בושה, אשמה ואכזבה מעצמם (שמירת הברית, פורנוגרפיה, קשרים גופניים, פגיעות מיניות שעברו ועוד). ייתכן שפניות מסוג זה עשויות לגרום לנו לחוש מידה מסוימת של איום, ועם זאת חשוב שנבין שאם התלמידים חשים נוח לפנות אלינו ולשוחח עימנו בנושאים כאלה – הדבר מעיד על היותנו דמויות משמעותיות בעבורם. בכל מקרה, נזכור שאנחנו לא לבד! לרשותנו עומדים אנשי מקצוע בבתי הספר ובמשרד החינוך.

